

DE KOP VAN GROEN.

In het gebouw van de Tweede Kamer werd kort geleden een beeld onthuld van mr. G. Groen van Prinsterer. Eén van de vergaderzalen droeg al zijn naam. Nu staat daar dan ook zijn kop. De markante kop van een markant figuur uit de historie van ons land. Dit eerbewijs komt wel laat! Het is al tweehonderd jaar geleden dat hij geboren werd, op 21 augustus om precies te zijn. Eerder werd deze eer gegund aan zijn studievriend en politieke vijand, J.R. Thorbecke, de liberaal die in 1848 met 'zijn' grondwet z'n stempel zette op ons volk. Hij voer op de wind van de tijdgeest en die gaf voor Groen ongunstig tij. Smalend is hij wel een 'veldheer zonder leger' genoemd. Voor het oog van mensen leed hij de nederlaag, keer op keer. Maar hij beleed zijn Heiland. Dat maakt hem in Gods koninkrijk groot. Zo mocht hij staan aan de wieg van de christelijke, de gereformeerde politiek. De gedachtenis van de rechtvaardige zal tot zegen zijn, zegt de Heilige Geest (Spr.10:7). Dat vraagt meer dan een kop! Hoe terecht dit eerbewijs ook is, de zégen ligt in zijn voorbeeld, zijn strijd, zijn kracht en in wat hij – ook na nog tweehonderd jaar – te zeggen heeft.

Het geloof.

Een heer van aristocratische stand en een man van christelijk formaat. Zo kan Groen worden getypeerd. Deze combinatie van afkomst, positie en christelijk geloof gaf hem mogelijkheden om publiek voor de Here op te komen in een samenleving waarin christenen weinig invloed hadden. Hij heeft deze mogelijkheden ten volle benut. Hij speelde zijn rol in de internationale en nederlandse godsdienstige opleving van het Reveil. Hij streed voor de kerk en nam het op voor de afgescheiden broeders, die door de overheid werden vervolgd. Zijn inzet voor het christelijk onderwijs is de aandacht waard. De christelijke liefdadigheid die hij en zijn vrouw, geheel in de stijl van het Reveil bewezen, verdient respect. Er valt iets te zeggen over zijn journalistieke werk en natuurlijk zijn werk in het parlement. Maar laat ik me beperken tot de wortel waaruit al de activiteit van zijn gevulde leven opkwam: het geloof in de Here Jezus als zijn Heiland en Zaligmaker. Hier mag al direct Betsy van der Hoop worden genoemd, de begaafde en gelovige christin met wie Groen in 1828 trouwde. Zij is van grote betekenis geweest op de zoektocht die Groen heeft afgelegd om vanuit het deugdzaam en uitwendig christendom dat hij van huis uit meekreeg, te komen tot het hartelijk geloof in Jezus Christus als redder van zijn leven. In dat geloof levend heeft dit echtpaar veel vrucht gedragen en, hoewel kinderloos, veel geestelijke nazaten ontvangen.

Dit geloof is ook de religieuze wortel van de overtuiging die Groen in 1847 heeft voorgedragen in 15 historische lezingen en die uitgegeven zijn onder de titel 'Ongeloof en Revolutie.' Het is geen gemakkelijk boek, maar het geeft wel de grondovertuiging van Groen waaraan hij heel zijn verdere leven trouw gebleven is. Hij heeft deze overtuiging zelf onder woorden gebracht toen hij zijn werk als parlementariër eens typeerde als 'een staatsman niet! een evangeliebelijder.'

De revolutie.

Evangeliebelijder is Groen ook in zijn analyse van de revolutie. Hij laat zien hoe de revolutie uit het ongeloof voortkomt. Hij bedoelt daarmee niet, zoals men zou denken, de grote Franse revolutie. Hij neemt het dieper en breder. Het is "de omkering van denkwijzen en gezindheid, in geheel de christenheid openbaar." Het gaat dus om de innerlijke verandering die door het ongeloof tot stand gekomen is en die zich vervolgens breed manifesteert. Het ongeloof ontwerpt een theorie op het gebied van het staatsrecht. Vervolgens gaat men aan het werk om de werkelijkheid volgens deze theorie te hervormen.

Bij deze theorie denkt Groen aan zaken als 'vrijheid en gelijkheid,' 'volkssoevereiniteit' en de mening dat de staat er is doordat vrije burgers een verdrag met elkaar sluiten, waarbij die burgers ook het hoogste gezag in de staat vormen. Groen laat zien dat deze theorie bedrieglijk is. Men streeft de vrijheid na, maar het komt uit bij de dictatuur van de meerderheid of die van een dictator. En deze uitkomst is onvermijdelijk. Gematigde en conservatieve krachten kunnen deze ontwikkeling hooguit wat vertragen, maar niet tegenhouden. In de revolutie zit n.l. een radicale 'drive' die niet rust voordat de weg volledig is afgelegd.

Deze gang van zaken illustreert Groen uitvoerig aan de hand van de Franse revolutie, maar daarmee is zij niet achterhaald. Zijn analyse blijft actueel. Allerlei elementen zijn b.v. herkenbaar in het verloop van de communistische revolutie of in de ontwikkeling van het nationaal-socialisme. Als je leest hoe J. Kennedy (*Nieuw Babylon in aanbouw*) de 'crisis van het regentendom' beschrijft, die ons land in de zestiger jaren van de vorige eeuw doormaakte, dan zou je wensen dat deze regenten meer lering uit de analyse van Groen getrokken hadden. Inmiddels zijn de rellenschoppers van toen en de 'baas-in-eigen-buik-roepsters' allang rustige burgers geworden. Toch blijft Groens analyse actueel, gelet b.v. op het radicalisme waarmee democraten in Nederland anno 2001 de samenleving willen herscheppen in overeenstemming met een volstrekt zelfbeschikkingsrecht van de mens, zoals dat radicalisme o.a. zichtbaar is in de wetgeving over de euthanasie en het homohuwelijk.

Het evangelie.

Evangeliebelijder is Groen niet alleen doordat hij het evangelie tegenover de revolutie plaatste. Zijn analyse zelf van de revolutie komt uit het evangelie voort. Het verband dat hij in zijn 15 lezingen uitvoerig laat zien kan hij ook kernachtig samenvatten als: ‘Het ongeloof is de kiem; de revolutie de vrucht.’ Behalve dit beeld spreekt hij ook over de boom en z’n vrucht of het zaaien en maaien, beelden aan de landbouw ontleend. Men kan dat opvatten alsof Groen een soort onvermijdelijke samenhang legt tussen oorzaak en gevolg. Maar dat bedoelt hij niet. Evenmin denkt hij aan een ontwikkeling die zich tussen geloof en revolutie automatisch en dus ook onafwendbaar-noodzakelijk voltrekt. Zulke verwijten zijn hem wel gemaakt, maar dat is niet terecht.

Groen ontleent deze beelden aan de Schrift. Wat hij ermee bedoelt geeft hij zelf helder aan als hij in zijn voorwoord citeert wat de Here zegt in 1 Sam.2:30: “Die Mij eren zal Ik eren, maar die Mij versmaden zullen licht geacht worden”(Statenvertaling). Ook haalt hij aan “Ik zal de wijsheid der wijzen doen vergaan en het verstand der verstandigen zal Ik te niet maken” (Jes.29:14; I Kor.2:19). Hier legt de Here zelf een relatie tussen het dienen van Hem en zijn zegen enerzijds en tussen zijn vloek en het ongeloof anderzijds. Groen bedoelt kennelijk de samenhang zoals de Here die gelegd heeft in het verbond dat Hij met de mens is aangegaan en waarin Hijzelf betrokken en actief reageert op het doen en laten van mensen met zijn zegen of met zijn vloek. Over deze samenhang spreekt Gods Woord veel vaker, en dat niet alleen in het oude testament (b.v. in Deut. 28 of Ps. 119), maar ook in het nieuwe testament. Te denken is dan aan de zaligsprekingen van de Here in Matth.5:1-12 of aan I Pt.3:8-12, waar de apostel zegt wat wij moeten doen als wij het leven willen zien. Is Gods toorn niet duidelijk als Paulus zegt dat God mensen overgeeft aan een verderfelijk denken (Rom.1) of dat Hij een dwaling zendt die bewerkt dat mensen de leugen geloven (2 Tess.2:11.12)? Trouwens, het tweede schriftwoord dat Groen citeert zegt dat God het verstand van de wijzen te niet doet, een schriftwoord dat de apostel van het nieuwe verbond leert van de profeet Jesaja uit het oude verbond. We kunnen rustig zeggen dat Groen zijn analyse gemaakt heeft vanuit het Woord van God. Dit openbaart dat wij leven in een wereld die bestaat in de samenhangen die God in zijn verbond heeft gelegd. Dat stelde Groen in staat om de revolutie te analyseren tot op het bot.

Vitaal.

We staan hier, naar mijn inzicht, voor één van de vitale kernen van Groens leven en werk. Deze vitaliteit ligt niet daarin dat hij met feilloos inzicht de ontwikkeling van de revolutie getekend heeft. Evenmin heeft hij onfeilbaar de hand van God in de geschiedenis kunnen aanwijzen. Hij kon over de historische feiten natuurlijk alleen spreken met het inzicht dat hij in zijn tijd

in de geschiedenis had. Na tweehonderd jaar is er op zijn analyse en historisch inzicht allicht af te dingen, al was het maar doordat voortgaand onderzoek nieuwe feiten aan het licht heeft gebracht. De vitale kracht van deze kern ligt in het schriftuurlijk karakter ervan. Dat maakt zijn inzicht blijvend actueel.

Dit kernelement lijkt mij van belang tegenover het modern pragmatisch denken. Dat maakt zich niet druk om de herkomst van theorieën en oplossingen. Het is vaak niet geïnteresseerd om op langere termijn te denken. Wat telt is alleen of het werkt en of het beantwoordt aan de behoefte van het ogenblik. De wortel waar het uit voortkomt is niet interessant. Dit denken kan ons gemakkelijk weerloos maken op de stroom van de tijd. Groen scherpt onze aandacht juist wel voor de wortel en voor het effect, de vrucht. Doordat hij ons oog geeft voor Gods verbond leert hij ons dieper peilen en verder kijken dan de waan van de dag, omdat wij leren rekenen met Gods zegen en God vloek – ook als deze niet direct zichtbaar zijn of als het lijkt dat het niet werkt.

Het besef van Gods verbond met zegen en vloek maakt ons ook weerbaar tegen het modern evolutionisme dat de samenleving, bedrijven en mensen alleen maar ziet in voortdurende ontwikkeling naar een hoger niveau. Gods verbond geeft oog voor een andere dynamiek die niet alleen maar vooruitgang bewerkt. Het is een dynamiek van zegen maar ook van vloek. Dat vraagt van ons geloof en een leefstijl van het geloof waarin we blijven bij Gods Woord.

In de gereformeerde kerken heeft deze verbondssamenhang lange tijd veel aandacht gehad in de prediking, de beleving van het geloof en in de bezinning op onze plaats en taak. Het heeft er alles van dat dit denken vanuit Gods verbond stilaan is weggeëbd. Het lijkt alleen nog van betekenis in discussies over de vraag of de kinderdoop geoorloofd is of niet. Die vraag is aan de orde omdat de plaats van het verbond meer en meer ingenomen wordt door een evangelisch belevingsgeloof. Dat heeft aandacht voor het beleven van onze verhouding met de Here, maar beziet deze niet vanuit Gods verbond. Maar als dit in het persoonlijk leven zo is kan men dan deze wereld en haar geschiedenis wel zien in het licht van Gods verbond, met belofte en eis en dreiging? Met zegen en vloek?

De kinderdoop lijkt een tamelijk geïsoleerd onderwerp en een lastig probleem als men tegenover het moderne paars-gesaeculariseerde ontwikkelingsdenken versterking zoekt in evangelische kring. Maar dit thema zou wel eens de top van een ijsberg kunnen zijn waarop de vitale kracht van Groens inzet bij de historische realiteit van Gods verbond schipbreuk leidt.

De Schrift.

Een tweede vitale kern in de visie van Groen hangt nauw samen met het voorgaande. Ik bedoel zijn kijk op de verhouding van de Heilige Schrift en de geschiedenis. Hij vatte die kernachtig samen in de zegswijs 'Er staat geschreven! Er is geschied!' Daarmee raken we een element dat belangrijk genoeg is om bij stil te staan.

Uit het voorgaande kan de indruk ontstaan dat volgens Groen de zegen en de vloek zomaar uit de feiten van de geschiedenis zijn af te leiden. Het is hem ook wel verweten dat hij te gemakkelijk over de hand van God in de geschiedenis dacht. Maar is die hand wel zo duidelijk? Is wat er gebeurt zomaar te duiden als zegen of vloek?

Zeker vandaag is deze vraag van belang. Is de wereld niet erg ingewikkeld geworden? Samenhang en verbanden zijn vaak moeilijk te zien. Er komen heel wat deskundigen bij kijken met hun voorlichting en commentaar. En ook zij zitten er zomaar naast. Is de wereld niet één groot verbrokkeld geheel?

Het zal waar zijn dat voor het besef van Groen de wereld eenvoudiger was dan voor ons. Maar is daardoor zijn visie achterhaald?

Een belangrijk element is voor Groen dat Gods openbaring en de Schrift een historisch karakter hebben. God openbaart zich in deze wereld. Hij treedt handelend op. Wat de Schrift ons zegt zijn historische feiten. De geschiedenis van deze wereld is zonder deze feiten niet te zien. Ze wordt beheerst door de tegenstelling van Gen.3:15, de strijd tussen vrouwenzaad en de slang. De kruisdood van Christus is de dragende kracht van de geschiedenis. En het is de Schrift die zegt dat God zich in deze wereld openbaart. Wat geschreven staat laat zien wat er is geschied.

Groen wijst hier op Ps. 19 die zingt over de eer van God in zijn schepping. Hij wil laten zien hoe deze eer ook in het verloop van de revolutie verkondigd wordt. Maar daar zouden ook andere schriftplaatsen voor genoemd kunnen worden. Te denken is b.v. aan Ps. 145 en 147. En zegt de apostel Paulus niet dat God zijn goddelijke kracht en majesteit toont in zijn werken (Rom. 1)? En de kerk is uit de duisternis geroepen tot het licht van God, zegt Petrus, om de grote daden van God te verkondigen. Wat valt er te verkondigen als Gods hand, zijn daden niet aanwijsbaar zouden zijn? Het is de Schrift die Gods werk in deze geschiedenis laat zien. Ik denk hier ook aan wat we belijden in artikel 2 van de nederlandse geloofsbelijdenis: God openbaart zich in zijn werken, maar Hij openbaart zich nog duidelijker en volkomener in zijn Woord. En al doet Hij dat met een beperking - namelijk voor zoveel dat nodig is voor zijn eer en de redding van zijn kinderen – dit blijft staan: in het licht van deze meer duidelijke en meer volkomen openbaring leren wij Gods werken zien.

Is de hand van God nu gemakkelijk af te lezen uit de feiten van de geschiedenis? Ik zou zeggen, integendeel! Juist omdat we Gods hand alleen kunnen zien in het licht van Gods Woord zal zijn zegen en vloek niet gemakkelijk af te lezen zijn. Groen is zichzelf daar ook goed van bewust. In

het voorwoord bij zijn ‘Handboek der geschiedenis van het vaderland’ schrijft hij niet voor niets over ‘de sluier die God over de geheimen van het wereldbestuur heeft gelegd.’ Hij beseft dat niet alles voor ons te doorgronden is.

De Schrift zegt dat ook. We lezen in Gods Woord ook b.v. de geschiedenis van Job. In Ps. 73 horen we de klacht van Gods kind omdat de goddeloze gezegend wordt terwijl het Gods kind slecht vergaat. We lezen over de beproeving van het geloof, over het geduld en de volharding die nodig zijn en over de vijandschap, vervolging en strijd. *Maar het is wel Gods Woord dat ons deze dingen zegt!* Ook hierin gaat het om de hand, de werken van God die alleen te zien zijn in het licht van Gods Woord. Ook als de belofte van zegen niet (beter: nog niet) vervuld wordt of als de vloek niet (beter: nog niet) gezien wordt, dan is en blijft het Gods Woord alleen dat ons dit laat zien. Ook voor het ondoorgrondelijke in de geschiedenis van de wereld en van ons eigen leven krijgen we alleen oog in het licht van wat geschreven staat.

Laat de wereld voor ons besef anders zijn dan in de dagen van Groen, ook voor ons blijft het van essentieel belang om de geschiedenis van deze wereld te blijven zien in het licht van de Schriften. Dat wij de verbanden niet zien en de gebeurtenissen niet begrijpen maakt dit alleen maar meer noodzakelijk.

Het éne.

Het is duidelijk dat het geloof in het leven en denken van Groen van Prinsterer een grote plaats heeft ingenomen. Hij leefde uit het besef dat dit het éne is dat een mens nodig heeft. Toen Martha van Bethanië in haar drukke zorg voor haar Heer geen tijd vond om te zitten aan de voeten van de Here, zei Hij tegen haar “gij maakt u bezorgd en druk over vele dingen, maar weinige zijn nodig of slechts één.” (Luk.10:41) Groen verwijst niet uitdrukkelijk naar deze woorden maar hij zinspeelt er ongetwijfeld op als hij schrijft “Eén ding is nodig. Maar wanneer wij dat éne bezitten, moet de vrucht er van openbaar zijn in alles. Wij willen, wat de behoudenis der zielen betreft, niets weten dan Christus en dien gekruist. Maar indien wij dit weten, moet die wetenschap der liefde van Christus ons ter verheerlijking Gods, overal waar Hij kan worden verheerlijkt opwekken en dringen.” We mogen wel zeggen: in deze woorden legde Groen zijn hart op tafel, een hart dat leefde van Christus’ bloed.

Eén ding is nodig. Maar dat ene ding is niet het enige. Groen versimpelde de centrale betekenis van het geloof niet. Toen hij zei ‘Een staatsman niet! Een evangeliebelijder’ bedoelde hij daarmee niet dat een christen in de politiek niets van staatkunde hoeft te weten. Evenmin dat men geen verstand van de geschiedenis nodig heeft om historicus te kunnen zijn of dat men in andere wetenschappen en werk niet terzake kundig hoeft te zijn. Hij moest er niets

hebben als men met beroep op het Woord van God kennis van zaken overbodig achtte. De Schrift is geen encyclopedie voor allerlei werk en wetenschap. Groen noemt met de spreukendichter de vreze des Heren het beginsel der wijsheid, maar hij voegt daar terecht aan toe dat het beginsel niet de gehele wetenschap is. Zoals het ongeloof begrippen schept om staatkunde te bedrijven en de geschiedenis te beoefenen zal ook het geloof terzake kundig moeten zijn, maar dan wel vanuit het evangelie. Neutrale wetenschap kent Groen niet. De mens die het ene nodige heeft wordt daardoor gemobiliseerd om op velerlei terrein terzake kundig op te komen voor de eer van God en voor Christus als Heiland en Zaligmaker. Wij leven vandaag in een na-christelijke cultuur. Men dringt geloof graag terug in de privé-sector van het leven. Werk en wetenschap, politiek en samenleving komen, alsof ze neutraal zijn, los te staan van het geloof. Onder christenen lijkt een stille saecularisatie aan de gang die het geloof wel pro memorie noemt maar intussen allerhande werk, wetenschap en onderwijs puur 'zakelijk' behartigt. Van Groen kunnen we leren dat leven door het geloof een eenheid is doordat het ene nodige alles doortrekt en ons beheerst in heel ons denken, doen en gevoel.

Zegen.

In de kracht van het geloof heeft Groen gestáán, rechtop in de revolutionaire vloedgolf van zijn tijd. Een aristocraat van christelijk formaat. Veel meer zou over hem te zeggen zijn. Slechts een paar vitale kernen uit zijn denken heb ik genoemd. Die mogen ons helpen om in onze tijd weerbaar te zijn, doordat wij onze tijd, ons leven en deze wereld leren zien in evangelisch licht. Zou dan de nagedachtenis van deze rechtvaardige, zelfs na tweehonderd jaar, niet tot zegen zijn?